

marife

dini arařtırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

yıl / year: 12 • sayı / issue: 1 • bahar / spring 2012

Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirmede İlahiyat Fakültelerinde Sürdürülen Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinin Yeterliliği: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Konu Hakkındaki Düşünceleri

Ayşe Zişan Furat

Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilimdalı Öğretim Üyesi
zisanfurat@yahoo.com

Öz

Günümüzde iş gücü kalitesini arttırmaya yönelik mesleki yeterliklerin belirlenmesi konusunda pek çok çalışma yapılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı da (DİB) 2004'ten itibaren bünyesinde çalışan görevlilerin toplumun ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini etkin bir şekilde yerine getirmeleri için sahip olmaları gereken yeterlikleri/nitelikleri belirlemiştir. Çalışmada, din görevlilerini yetiştiren temel kurumlardan olan ilahiyat fakültelerindeki öğrencilerin DİB Personel Yeterlikleri konusunda fakültede verilen eğitimin ne ölçüde yeterli olduğunu düşündükleri araştırılmaktadır. Araştırma İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileri üzerine yapılmıştır. Konunun mümkün olduğunca detaylı bir şekilde ele alınabilmesi amacıyla elde edilen bulgular, betimleyici analizlerde kullanılan frekans tabloları üzerinden yorumlanmıştır. Elde edilen bulguların ilahiyat fakültelerindeki eğitimin kalitesini arttırmaya yönelik yapılan çalışmalara veri sağlamanın yanı sıra DİB'in eğitim politikalarını şekillendirmesine de katkıda bulunacağı umulmaktadır. Anahtar Kelimeler: Diyanet İşleri Başkanlığı, Personel Yeterlikleri, İlahiyat Fakülteleri, Din Görevliliği, Yeterlik.

Competence of Faculties of Theology to Educate The Competent Religious Functionaries: A Study Based on the Opinions of the Students of the Faculty of Theology at Istanbul University

There have been recently many works made or published on setting the vocational competences in order to improve the work quality. The Presidency of Religious Affairs has taken its share from these developments, especially after 2004, and has achieved very important efforts to determine the staff competences which are expected from the future religious functionaries to fulfil their responsibilities efficiently.

This paper elaborates on the opinions of the students of Faculties of Theology, which is one of the main institutions educating the future religious functionaries of the Presidency, on to which extent the education given at the faculty is competent to the determined competency fields. The research which constitutes the main core of this paper has been conducted on the students of Faculty of Theology at Istanbul University. In order to gather and reflect more detailed information about the student's opinions the data was analysed only by using the frequency distribution of the answers. Hopefully, this paper will provide data for the future works on improving the quality of education at the faculties of theology as well as contributing the Presidency of Religious Affairs to shape its future employment policies.

Key Words: Presidency of Religious Affairs, Staff Competence, Faculties of Theology, Religious Functionaries, Competence.

Atıf

Ayşe Zişan Furat, Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirmede İlahiyat Fakültelerinde Sürdürülen Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinin Yeterliliği: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Konu Hakkındaki Düşünceleri, Marife, Bahar 2012, ss. 83-110

1. Giriş

Literatürde, ölçülebilir verim, bireyin performansını gösteren standartlar ve/veya temel özellikleri gibi pek çok anlamı içeren bir kavram olarak kullanılan “yeterlik”, genel kullanımıyla bir işi ya da görevi etkili bir şekilde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken özellikler anlamına gelmektedir.¹ Bir meslekle ilişkilendirildiğinde ise yeterlik kavramı, o meslek dalında ihtiyaç duyulan ve alana ilişkin en yüksek merciin/kurumun belirlediği özelliklere (bilgi, tutum, davranış ve beceriler vs.) işaret eder.² Kurumun misyonu, vizyonu, işlevleri ve iş alanının gereksinimleri gibi pek çok faktör göz önünde tutularak oluşturulan yeterlikler; mesleği icra edecek kişilerin belirlenmesi, kurumsal ve bireysel performanslarının izlenmesi, gerekli denetimlerin yapılması ve verimin artırılmasında önemli rol oynamaktadır. Özellikle toplam kalite yönetimi ve nitelikli iş gücü yetiştirme tartışmalarının odak noktalarından bir tanesi haline gelen yeterlik tartışmaları, ülkemizde Avrupa Birliği’ne giriş süreciyle birlikte sıklıkla gündeme gelmeye başlamış ve pek çok kurum/kuruluş hizmet alanlarına ilişkin yeterliklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapmıştır³.

Ülkemizde din hizmetlerini yürüten resmi kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı da (DİB)⁴, bu bağlamda hizmet kalitesini arttırmaya yönelik pek çok faaliyette bulunmaktadır. Günümüzde 80.000’i aşkın personeli bulunan⁵ DİB bu doğrultuda, din hizmeti veren görevlilerin görevlerini daha etkin biçimde yerine getirebilmeleri için sahip olmaları gereken nitelik/yeterlikleri belirlemiştir.⁶ Toplumların değişmesine paralel olarak farklılaşan, gelişen ve çoğalan talepleri karşılamak için personelin yeni bir takım nitelik/yeterliklerle donatılması gerektiği düşüncesinden hareketle oluşturulan bu yeterlikler, *ölçülebilirlik, genellik, bütünlük, tekrarlanabilirlik ve işlevsellik* ilkeleri üzerine kurulmuştur.⁷ Personel yeterlikleri kitapçı-

¹ Yeterlik kavramının farklı kullanımları ile ilgili bk. Terrence Hoffman, “The Meanings of Competency”, *Journal of European Industrial Training*, (1999), S. 23/6, s. 275-277.

² Ali Ekber Şahin, “Öğretmen Yeterliklerinin Belirlenmesi”, *M.E.B. Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi*, (Aralık 2004), S. 5/58, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi58/sahin.htm> (Son erişim tarihi: 02.02.2012).

³ Ülkemizde özellikle Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu bu konu üzerine aktif çalışmalarda bulunmuş ve komisyonlar kurarak personel yeterliliklerine ilişkin kılavuzları yayınlamışlardır. Türkiye Yükseköğretim Yeterlikleri Çerçevesi konusunda detaylı bilgi için bk. <http://tyyc.yok.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 17.02.2012); MEB’in belirlediği öğretmenlik yeterlikleri ile ilgili bk. <http://otmg.meb.gov.tr/YetGenel.html>, (Son erişim tarihi: 17.02.2012).

⁴ Kuruluş kanununda da belirtildiği üzere Diyanet İşleri Başkanlığı, “İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek için kurulmuştur. Bk. “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, Kanun no. 633, Resmi Gazete: 2/7/1965/12038

⁵ 2010 yılı istatistiklerine göre DİB’in personel sayısı 84.157’dir. Detaylı bilgi için bk. http://www.diyamet.gov.tr/turkish/tanitim/istatistiksel_tablolar/1_personel/1_1_personel_sayisi.xls, (Son erişim tarihi: 20.02.2012).

⁶ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Personel Yeterlikleri*, Ankara 2010, s. 4-5. Çalışmada Prof. Dr. Fahri Kayadibi ile birlikte DİB’e yapılan başvuru neticesinde Başkanlığın 05.07.2010 tarihli e-maili ile gönderilen 2010 tarihli Personel Yeterlikleri kitapçığı esas alınmıştır.

⁷ *Personel Yeterlikleri, a.y.*

ğındaki ifadesiyle “Personel seçiminde, personele yönelik bütün geliştirme çalışmalarında, personelin hizmete hazırlık (adaylık) eğitiminde, denetlenmesi ve performanslarının değerlendirilmesinde, hizmet içi eğitimlerinde ve kendilerini geliştirmesinde” bir kılavuz işlevi görmesi amacıyla hazırlanan bu yeterliklerle, aynı zamanda DİB’in istihdam edeceği elemanları yetiştiren kurumların yürüttükleri çalışmalara da katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.⁸ Dolayısıyla yeterlikler, DİB’in iç yapısını geliştirmeye yönelik kurum personelinin karşılaması beklenen şartlar olmanın ötesinde, DİB’in insan gücünü yetiştiren kurum ve kuruluşların eğitim kalitelerini arttırmalarında da önemli rol oynamaktadır.

Yeterliklerin bu çift yönlü fonksiyonlarından hareketle din eğitimi literatürü incelendiğinde, konu hakkında çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Özellikle 2000’li yılların başından itibaren üzerinde detaylı bir şekilde durulmaya başlanan konu pek çok akademik toplantı ve yayında ele alınmıştır⁹. Bu çalışmaların büyük bir bölümünde din görevlilerinin sahip olmaları gereken yeterlikler tanımlanmış ve/veya tartışılmış¹⁰, din görevlileri mesleki yeterlikleri açısından değerlendirilmiştir.¹¹ Hatta bir yeterlik ölçeği geliştirmek amacıyla hangi esasların göz önünde bulunması gerektiğine dair çalışmalar yapılmıştır.¹² Tüm bu çalışmalarda din hizmetlerindeki kalite ve verimliliğin artırılması için gereken önemli noktalara temas edilmiş, nitelikli din görevlisi yetiştirebilmek amacıyla çeşitli öneriler sunulmuştur.

Yapılan çalışmaların diğer bir kısmında da ilahiyat fakültelerinde okuyan öğrenciler üzerine yoğunlaşmış, öğrencilerin en geniş istihdam imkânları buldukları kurumlardan bir tanesi olan DİB’in hizmet ve görevleri konusundaki düşünceleri hakkında önemli veriler tespit edilmiştir.¹³ Başkanlığın personelinin eğitim seviyesini yükseltmeye yönelik yoğun teşvik ve faaliyetlerinin de¹⁴ neticesinde son

⁸ *Personel Yeterlikleri*, s. 4-5.

⁹ Örn. 11-12 Mart 2004 tarihlerinde E.Ü. İlahiyat Fakültesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı işbirliği ile Kayseri’de düzenlenen “Din Görevlilerinin Yeterlikleri” konulu tartışmalı bir ilmi toplantı düzenlenmiş ve sunulan tebliğler çeşitli dergilerde yayınlanmıştır.

¹⁰ Örn. Aşıkoğlu, “Vaizlerde Aranacak Temel Yeterlikler Üzerine”, *CÜİFD*, (Aralık 2005), S. VIII/2, s. 17-24; Akyürek, “Kur’an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri”, *EÜSBE*, (2005/1), S. 18, s. 175-192.

¹¹ Örn. Çetin, *Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlikleri (Elazığ-Erzurum – Malatya-Urfa Örneği)*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *SaÜSBE*, Sakarya, 2005; Sağlam, “Fransa’daki Türklerin Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlik Açısından Değerlendirilmeleri”, *UÜİFD*, (2010), S. 19/1, s. 275-299.

¹² Korkmaz, “Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur’an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği”, *EÜSBED*, (2010/1), S. 28, s. 239-256.

¹³ Örn. Buyrukçu, Asri, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatı Din Hizmetlerine Bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği”, *SDÜİFD*, (2007/2), S. 19, s. 81-106. Konu ile ilgili olarak 2010 tarihinde Nevşehir’de yapılan İlahiyat Fakülteleri Din Eğitimi Anabilim Dalı XI. Koordinasyon Toplantısı esnasında Mehmet Korkmaz “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri” isimli bir tebliğ sunmuş, ancak toplantı metinleri yayınlanmadığından dolayı metne ulaşmak mümkün olmamıştır. Konu ile ilgili bk. Osmanoğlu, “İlahiyat Fakülteleri Din Eğitimi Anabilim Dalı XI. Koordinasyon Toplantısı”, *AÜİFD*, 52: 1 (2011), s. 390. Ayrıca, Korukçu’nun “İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Din Eğitimine Bakışları” isimli makale çalışmasında (*DED*, 9, 21 (2011), 55-97), konuya ilişkin bilgiler bulmak mümkündür.

¹⁴ *Diyanet İşleri Başkanlığı, Stratejik Planı 2012-2016*.
http://www.diyamet.gov.tr/turkish/strateji/dokumanlar/diyamet_stratejik_plan.pdf (Son erişim ta-

→

dönem istatistiklerine göre Başkanlık personelinin hemen hemen yarısının lisans ve ön lisans mezunu olduğu göz önünde tutulduğunda¹⁵, bu araştırmalarda elde edilen bulguların din eğitimi politikalarını şekillendirmedeki önemi anlaşılmaktadır.

Hazırlanan bu çalışmada da İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin DİB tarafından belirlenen din görevlisi yeterliklerinden yola çıkarak İlahiyat Fakültesi'nde verilen eğitim-öğretim faaliyetlerinin yeterliliği konusundaki düşünceleri araştırılmaktadır. Böylelikle yüksek din öğretiminin temel paydaşları arasında olan öğrencilerin düşüncelerinden hareketle, konuya farklı bir perspektiften yaklaşılması amaçlanmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularla bir taraftan ilahiyat fakültelerinde verilen eğitimin kalitesini arttırmaya yönelik yapılan çalışmalara veri sağlanırken, diğer taraftan da DİB'in hizmet içi eğitim programlarının şekillendirmesine katkıda bulunulması umulmaktadır.

2. Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışma, ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin fakültede verilen eğitimin DİB tarafından belirlenen personel yeterlikleri açısından ne kadar yeterli olduğunu düşündüklerini tespit etmek amacıyla tasarlanmıştır. Elde edilecek bilgiler ile aynı zamanda, belirli aralıklarla tekrarlanması planlanan uzun vadeli bir değerlendirme aracının geliştirilmesi için bir alt yapı oluşturulması hedeflenmektedir. Böyle bir veri toplama aracı, ilahiyat fakültelerinde sürdürülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin nitelikli din görevlisi yetiştirme açısından ne ölçüde yeterli olduğunun ölçülebilmesini ve böylece farklı zaman ve mekânlara has farklılaşmaların takip edilebilmesini sağlayacaktır.

3. Araştırmanın Yöntemi

3.1. Araştırmanın Deseni

Öğrencilerin düşüncelerinden hareketle konuyu ele alan bu çalışmada, araştırma problemiyle uyumlu olması nedeniyle tarama modelinin kullanılmasına karar verilmiştir. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin fakültedeki eğitim konusundaki düşüncelerini hangi ölçülerde şekillendirdiği konusu bu çalışmanın sınırlarını aştığından dolayı, tekil tarama modeli uygulanması tercih edilmiştir.¹⁶

→

rihi: 17.02.2012), s. 77-80. Ülkemizde din görevlisi yetiştiren kurumların tarihsel süreçte gelişimi ve dönüşümü konusunda detaylı bilgi edinmek için bk. Bulut, "Din Görevlisi Yetiştirme Sorunu ve Diyanet İşleri Başkanlığına Eleman Yetiştiren Kurum Olarak İmam-Hatip Okulları (Tarihi Süreç İçinde Gelişmeler)", II. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, s. 542-565, Öztürk, "İlahiyat Fakülteleri ile Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı Arasındaki İlişkilerin Tarihi Gelişimi Bağlamında Bazı Çözüm Önerileri", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*, s. 105-142.

¹⁵ 31.12.2010 tarihi itibarıyla Diyanet İşleri Başkanlığı Personel İstatistikleri, http://www.diyamet.gov.tr/turkish/tanitim/istatistiksel_tablolar/1_personel/1_2_ogrenim_durumlarina_gore_personel_sayisi.xls, (Son erişim tarihi: 17.02.2012).

¹⁶ Bilimsel araştırmalarda tarama modellerinin kullanılması ile ilgili detaylı bilgi için bk. Karasar, *Bilim-*

→

3.2. Veri Toplama Aracı

Yapılan araştırmada, veri toplama aracı olarak iki temel bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Birinci bölüm anket uygulamasına katılan örneklerin profilini çizmek için hazırlanan sosyo-demografik sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2010 yılında kendi bünyesinde çalışan görevliler için belirlediği personel yeterliklerini içermektedir. Buradaki ifadelerin belirlenmesinde Öğrencilerin ilahiyat fakültesinden mezun olduktan sonra ilk aşamada atanabilecekleri *İmam-Hatiplik, Müezzin-Kayyımlik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği*¹⁷ alanları için DİB tarafından belirlenen personel yeterlikleri temel olarak alınmıştır.

DİB tarafından bu kadrolara ilişkin yeterlikler üç kademe ve "*alan, genel kültür ve eğitim-öğretim yeterlikleri*" olmak üzere üç temel alanda belirlenmiştir. Anket içerisinde kullanılan ifadeler "*söz konusu alandaki bütün görevliler için geçerli ve hepsinde bulunması gereken asgari yeterlikler*" olan I. kademe yeterliklerden seçilmiştir. II. ve III. kademe yeterlikler hizmet içinde ilgili görevlinin kendisini zamanla geliştirerek elde edeceği yeterlikler olarak tanımlandığından dolayı, çalışma kapsamına alınmamıştır.¹⁸

Anket formunun oluşturulmasında yukarıda sözü geçen kadrolara ilişkin *alan, genel kültür ve eğitim-öğretim yeterlikleri* bir araya getirilmiş, mevcut tekrarlar giderilerek toplam 107 madde elde edilmiştir.¹⁹ Maddelerin anket formuna yerleştirilmesinde mümkün olduğunca ifadelerin aslına mutabık kalınmaya çalışılmış; ancak "görev yeri" gibi ifadelerin kullanıldığı maddenin anlaşılabilirliğini arttırmak amacıyla ilgili maddelerde parantez içerisine tanımlayıcı bilgiler eklenmiştir. Katılımcıların "*tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve tamamen katılmıyorum*" şeklindeki bir 5'li likert ölçeği kullanarak maddelere ilişkin düşüncelerini ifade etmeleri istenmiştir. Çalışmanın metodolojisi üzerinde durulurken detaylı bir şekilde ele alınacağı üzere, araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "kendisi" tarafından belirlenen yeterlik maddeleri kullanıldığından dolayı, bu maddelerin oluşturduğu bütünün bir ölçek olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Konuya ilişkin bir ölçek geliştirme de çalışmanın sınırlarını aştığından

→

sel Araştırma Yöntemi - Kavramlar, İlkeler, Teknikler-, s. 79-87.

¹⁷ Yeterliklerin ilk hazırlanma aşamasında çeşitli dönemlerde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan yeterlik sınavlarında özellikle stajyer vaizlik kadrosuna başvuran bayanlar için sadece "dört yıllık dini yüksek öğrenim mezunu olmak" şartı aranıyor olması nedeniyle vaizlik ile ilgili de yeterliklere yer verilmiştir. Ancak, 23.12.2011 tarih ve 28151 sayılı "*Vaizlik, Kur'an Kursu Öğreticiliği, İmam-Hatiplik ve Müezzin Kayyımlik Kadrolarına Atanma ve Bu Kadroların Kariyer Basamaklarında Yükseltme Yönetmeliği*" nin 7. maddesinde vaizlik giriş sınavına başvurularında "başkanlıkta en az iyi yıl çalışmış olmak" şartının ifade edilmesi nedeniyle, bu ifadeler değerlendirmeye alınmamıştır.

¹⁸ *Personel Yeterlikleri*, s. 6.

¹⁹ Hazırlanan çalışma aslen öğrencilerin sözü edilen yeterlikler konusunda (1) *İlahiyat Fakültelerinde uygulanan müfredatta yer verilmesi*; (2) *İlahiyat Fakültelerinde verilen eğitimin yeterliği* ve (3) *kendilerini yeterli görmelerine ilişkin fikirlerini* araştırarak şekilde tasarlanmıştır. Makalenin kapsam ve sınırlılıkları çerçevesinde burada sadece öğrencilerin fakültedeki eğitimin "DİB'in personel yeterlikleri açısından" yeterliliği konusundaki yanıtlarından elde edilen veriler değerlendirilecektir.

dolayı, uygulanan anket neticesinde elde edilen bulgular sadece betimleyici bir özellik taşımaktadır.

3.3. Evren ve Örneklem

Anket uygulamasının evreni, İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileridir. Çalışmada örneklem olarak ise, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileri kullanılmıştır. Son sınıf öğrencilerinin fakültedeki eğitim konusunda daha fazla bilgi ve tecrübeye sahip olduğu düşüncesi bu kararın verilmesinde etkili olmuştur. Bununla beraber, yine aynı durum, yapılan çalışmanın, en azından şu an için, sadece İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile sınırlı olması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Hazırlanan anket formu, 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören son sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Elde edilen anketlerin değerlendirmeye alınma kriteri, anket sorularının %5'inden fazlasına yanıt vermiş olmak şeklinde belirlenmiştir. %5'ten az sayıda kayıp veri içeren anket formları deneklerin eğilimlerine göre maddelerin frekans yüzdelerini değiştirmeyecek şekilde diğer deneklerin verileriyle karşılaştırılarak yaklaşık değerler atanmıştır.²⁰ Veri düzenlemesi sonucunda elde edilen 91 adet anket formu çalışmada kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Uygulamada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın belirlediği yeterlik maddeleri kullanıldığından dolayı, bu maddeleri bir ölçek olarak nitelendirmek mümkün değildir.²¹ Araştırmanın temel amacı, öğrencilerin DİB'in belirlediği din görevliliği yeterliklerine göre okudukları fakültede verilen eğitimi ne kadar yeterli buldukları konusunda genel bir fikir edinmek olduğundan dolayı, anket neticesinde elde edilen veriler üzerine betimsel istatistik metotları uygulanmıştır.²² Bu nedenden dolayı, bulgular değişkenlere göre incelenmemiş²³, ankete katılanların sosyodemografik özelliklerini öğrenmeye yönelik olarak anket formuna eklenen sorular

²⁰ Kayıp veri atamada Hot Deck Atama metodu kullanılmıştır. Metot ile ilgili detaylı bilgi için bk. Baygöl, *Kayıp Veri Analizinde Sıklıkla Kullanılan Etkin Yöntemlerin Değerlendirilmesi*, s. 13-14.

²¹ Konuya ilişkin bir ölçek geliştirme sürecinde göz önünde tutulması gereken aşamalar hakkında detaylı bilgi için bk. Korkmaz, "Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci". Araştırmada herhangi bir ölçek kullanılmaması, veri toplama aracının güvenilirlik ve geçerlik analizlerinin de sayısal olarak yapılamaması sonucunu doğurmuştur. Ölçek geliştirme ve uygulamada geçerlik, güvenilirlik analizleri konusunda bk. Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, s. 16-65.

²² Gürsakal, *Betimsel İstatistik*, s. 20.

²³ Bulguların değişkenlere ve özellikle de cinsiyet değişkenine göre incelenmemesinin temel nedeni, çalışmanın öğrencilerin bütününe ilahiyat fakültelerinde sürdürülen eğitim ve öğretim faaliyetlerine yönelik düşüncelerinin tespitine yönelik olmasıdır. Her ne kadar erkek öğrencilerin imam-hatip ve müezzin-kayım olarak görevlendirildikleri dikkate alınarak değişkenler üzerinden verilerin analiz edilmemesi bir eksiklik olarak nitelendirilebilir de, günümüz ilahiyat fakültelerinde yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin cinsiyetlere göre farklılık göstermemesi, diğer bir ifadeyle bayan ve erkek öğrencilerin aynı eğitim öğretim ortamında aynı müfredata tabi tutulmaları verilerin analizinde değişkenlerin değerlendirmeye alınmaması kararının verilmesinde etkili olmuştur.

ise örneklemin genel profilini çizmek amacıyla kullanılmıştır. Bu nedenden dolayı da, elde edilen bulgular tüm öğrenciler bir bütün olarak kabul edilerek yorumlanmıştır. Bununla beraber yeterlik maddelerinin sayıca fazla oluşu, bu maddeler arasında bir gruplama yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmış ve bu nedenle de araştırmada farklı bir analiz stratejisi izlenmesine neden olmuştur. Bu strateji aşağıda sistematik bir şekilde tanıtılmıştır:

1. Anket formuna verilen yanıtlar istatistik programına kodlanarak frekans ve yüzde dağılımları tespit edilmiştir.

2. Madde sayısının fazlalığı nedeniyle yorumlamada yaşanabilecek güçlükleri aşmak amacıyla yeterlik maddeleri içerikleri göz önünde tutularak 12 temel başlık altında tasnif edilmiştir.²⁴ Bu tasnif sonucunda elde edilen grup ve tablolar üzerinden yorumlar yapılmıştır (I).

3. “Linear dönüştürme” tekniğiyle her öğrencinin başlık altında ele alınan maddelere verdiği yanıt, 0-100 ölçeği üzerinden tekrar hesaplanmıştır.²⁵

4. Elde edilen puanların aritmetik ortalaması alınarak öğrencilerin konu başlıklarına göre genel eğilimleri belirlenmiştir. Bu eğilimler I. aşamada yapılan yorumların ardından değerlendirilmiştir (II).

Maddelerin yorumlanmasının ardından aynı yöntemle imam-hatiplik, müezzin-kayımlık ve Kur’an kursu öğreticiliği için belirlenmiş olan yeterlikler kendi içlerinde “alan, genel kültür ve eğitim-öğretim yeterlikleri” başlıkları altında birer bütün olarak değerlendirilmiştir (III). Böylelikle öğrencilerin yanıtları görev alanlarına göre ayrıca yorumlanabilmiştir. Bu aşamada elde edilen verilere değerlendirme ve sonuç bölümünde yer verilmiştir.

4. Elde Edilen Bulgular

DİB’in personel yeterlikleri takdim edilirken açık bir şekilde dile getirildiği üzere, “T.C. Anayasası’nın 136. maddesi ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’un öngördüğü çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olarak din hizmetlerini yürüten personelin görevlerini yerine getirmek için sahip olmaları gereken yeterlikler “Alan Yeterlikleri”, “Genel Kültür Yeterlikleri” ve “Eğitim-Öğretim Yeterlikleri” olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır.²⁶ Yapılan araştırmada elde edilen bulguları sunarken de, DİB’in bu tasnifi esas olarak kabul edilmiş, ancak yeterlik maddelerinin sayıca fazlalığı nedeniyle

²⁴ Araştırma bir ölçek üzerine kurulu olmadığından dolayı, bu sınıflandırmanın yapılmasında madde analizi veya faktör analizi gibi istatistiksel bir yöntem kullanılmamış; literatür analizi ve uzman görüşleri alınması yoluna gidilmiştir.

²⁵ Öğrencilerin 5’li likert ölçeği üzerinden verdikleri yanıtları yorumlamada kolaylık sağlaması açısından tercih edilen bu metotta elde edilen bulgular üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmamış, sadece yeniden hesaplanmıştır. Uygulanan test puanı dönüştürme (test score transformation) isimli linear dönüştürme tekniğinde $P = \frac{[(GP) - \text{minimum ölçek puanı}] * 100}{\text{maksimum ölçek puanı} - \text{minimum ölçek puanı}}$ formülü kullanılmıştır. Formülde P = puan, GP: gözlenen puan’ı anlamına gelmektedir. Metot ile ilgili detaylı bilgi için bk. Rogelberg ve arkadaşları, “Organizational Survey Research”, *Handbook of Research Methods in Industrial and Organizational Psychology*, s. 156.

²⁶ *Personel Yeterlikleri*, s. 4.

her yeterlik alanı kendi içerisinde yorumlamayı kolaylaştıracak şekilde verilerin analizi bölümünde detaylı bir şekilde izah edilen metot aracılığıyla gruplandırılmıştır. Gruplar içerisindeki maddeler elverdiği ölçüde bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmış, frekans ve yüzde hesaplarını gösterir tablolar metin içerisinde sunulmuştur. Bulgular ele alınmadan önce, anket uygulamasına katılan öğrencilerin profili ve DİB hakkındaki düşünceleri üzerine temel bir takım bilgiler edinmek, araştırmada örneklem olarak ele alınan grubun özelliklerini anlayabilmek için faydalı olacaktır.²⁷

4.1. Ankete Katılanların Genel Profili

Anket uygulamasına katılan öğrencilerin %70,6'sı (f=72) kız ve %29,4'ü (f=30) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu durum, 2000'lerden itibaren İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin cinsiyet oranlarında görülen değişimin bir sonucu olarak fakültelerin günümüzdeki durumunun bir yansıması niteliğindedir.²⁸ Anket çalışmasına, son sınıf İlahiyat Fakültesi öğrencileri katıldığından dolayı, öğrencilerin yaşları 21 ila 23 arasında yoğunluk göstermekle birlikte (toplam f=65 ve %=89) az sayıda da olsa 24 ila 28 yaş arası öğrenciler de bulunmaktadır (toplam f=8, %=7,9).²⁹ Öğrencilerin aylık kişisel gelirleri büyük ölçekte 200 ila 600 lira arasında değişmektedir (toplam f=56, %54,9).³⁰

Öğrencilerin hayatlarını şekillendirmede önemli etkisi olduğu/olabileceği düşünüldüğünden dolayı anket formunun içerisine 10 yaşına kadar yaşadığı idari yeri ifade etmeleri istenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin %52'lik bir bölümü 10 yaşına kadar "il"de (f=52), %27'si "ilçe"de (%27) ve %18,6'sı (f=19) "köy"de yaşamışlardır.³¹ Öğrencilerden sadece %2,9'luk (f=3) bölümü DİB bünyesinde görev yapar iken, gelecekte DİB bünyesinde çalışmayı isteyip istemedikleri sorusuna öğrencilerin %50'sinin (f=51) evet, %49'unun (f=49) ise "hayır" yanıtı verdiği görülmüştür.³²

²⁷ Bu bölümde bilgiler sadece ankete katılan öğrencilerin profilini çıkarma amacıyla sunulduğundan dolayı ham veriler kullanılmıştır. Diğer bir ifadeyle, bu bölümde kullanılan rakamlar anket değerlendirme kriterleri uygulanmadan önceki durumu yansıtmaktadır (Toplam = 102 anket)

²⁸ 2010-2011 Öğretim Yılı Yüksek Öğretim İstatistikleri'ne göre, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında ilahiyat fakültelerinden mezun olan öğrencilerin sayısı 755'tir. Bu öğrencilerin %59,86'sını kız öğrenciler (f=452), %40,13'ünü erkek öğrenciler (f=303) oluşturmaktadır. Bk. <http://osym.gov.tr/dosya/1-58246/h/e12onlisanslisansogrencisay.xls> (Son erişim tarihi: 27.02.2012)

²⁹ Ankete katılan öğrencilerin 29'u (%28,4) bu soruya yanıt vermemiştir.

³⁰ Ankete katılan öğrencilerin 41'i (%40,2) bu soruya yanıt vermemiştir. Öğrencilik hayatının yanı sıra çalışan öğrencilerin bulunması nedeniyle az sayıda da olsa 850 ve üzerinde gelir sahibi olan öğrencilerle karşılaşmak mümkündür (toplam f=5).

³¹ Ankete katılan öğrencilerin 4'ü (%9) bu soruya yanıt vermemiştir.

³² Korkmaz'ın 2009-2010 eğitim öğretim yılında 10 ilahiyat fakültesinde geniş kapsamlı olarak yürüttüğü benzer bir araştırmada çalışmaya katılan öğrencilerin %66,4'ünün mezuniyet sonrası yaygın din eğitimi kurumlarında görev almayı düşündükleri ortaya çıkmıştır. Elde edilen veriler, araştırma yapılan ilahiyat fakültelerine göre de tablolaştırılmış, bu tabloya göre soruya evet yanıtı veren öğrencilerin yüzde oranlarının %41,7 ila %80,8 arasında olduğunun anlaşılması, farklı ilahiyat fakültelerinde de verilerin değişmekle beraber birbirine yakın özellikler gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır. Bk. Korkmaz, "İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Din Eğitimine Bakışları", s. 81. Elde edilen bulguların %40 ila %80 arasında olması ve bizim de çalışmamızda %50'lik bir dilimin DİB bünye-

→

4.2. Alan Yeterlikleri

DİB tarafından imam-hatip, müezzin-kayyım ve Kur'an kursu öğreticileri ile ilgili belirlenen alan yeterlikleri, tekrarlar giderildiğinde, toplam 66 maddeden oluşmaktadır. Yeterlik maddeleri Kur'an-ı Kerim ve hadis bilgisinden temel dini konulara, ibadetlerden farklı kültürlerin bir arada yaşamasına kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Yorumlamada kolaylık sağlaması açısından bu maddeler se-kiz temel başlık altında ele alınmıştır.³³

4.2.1. Ayet ve Hadisleri Okuma, Bilme ve Yorumlama

Tüm din görevlilerinden beklenen en temel yeterlikler arasında sayılan ayet ve hadis bilgisi, DiB'in personel yeterlikleri içerisinde farklı vesileler ile zikredilmiştir. İşaret ettikleri konular açısından bu yeterlik maddeleri kendi içerisinde "Kur'an-ı Kerim'i yüzünden-ezbere okuma ve kıraat bilgisi" ile "Ayet ve hadisleri bil-me ve yorumlama" şeklinde iki başlık altında ele alınmıştır.

4.2.1.1. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden - Ezbere Okuma ve Kıraat Bilgisi

Kur'an-ı Kerim'i yüzünden/ezbere okuma ve kıraat bilgisine yönelik tespit edilmiş yeterlikler, bu çalışma kapsamında ele alınan imam-hatip, müezzin-kayyım ve Kur'an kursu öğreticisi yeterliklerinin her üçünün de ilk üç maddesinde zikre-dilmektedir. Bunlar arasında cemaat önünde okuma sadece imam-hatip ve müez-zin-kayyımlar için bir yeterlik maddesi olarak kabul edilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden-Ezber Okuma ve Kı-raat Bilgisi ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüz-de Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğretici-si			Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
		1	Kur'an-ı Kerim'i "Maharic-u Huruf"a ve "Tecvit" kurallarına riayet ederek yüzünden okuma	f	17	16	17	26	15
				%	18,7	17,6	18,7	28,6	16,5
1	1		Kur'an-ı Kerim'i "Maharic-u Huruf"a ve "Tecvit" kurallarına riayet ederek cemaat önünde yüzünden okuma	f	33	20	15	13	10
				%	36,3	22,0	16,5	14,3	11,0
2	2	2	30. cüzü ezbere okuma	f	17	17	13	22	22
				%	18,7	18,7	14,3	24,2	24,2
2	2	2	Yasin suresini ezbere okuma	f	1	11	5	26	48

→

sinde çalışmayı istediğini ifade etmesi aynı zamanda İlahiyat Fakültesi mezunlarının istihdam alanlarına bakışlarını ortaya koymasından dolayı önemlidir. Özellikle içerisinde bu bakışın zaman içerisinde değişimine yönelik detaylı analizlerin yapılması istihdam politikalarının geliştirilmesine yönelik faydalı sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

³³ Bk. Dipnot 24.

				%	1,1	12,1	5,5	28,6	52,7
2	2	2	Mülk suresini ezbere okuma	f	4	10	9	25	43
				%	4,4	11,0	9,9	27,5	47,3
2	2	2	Hucurat suresini ezbere okuma	f	29	17	22	8	15
				%	31,9	18,7	24,2	8,8	16,5
2	2	2	Fetih suresini ezbere okuma	f	34	13	20	9	15
				%	37,4	14,3	22,0	9,9	16,5
2	2	2	Rahman suresini ezbere okuma	f	35	16	16	8	16
				%	38,5	17,6	17,6	8,8	17,6
2	2	2	Bakara suresi 1-5. ayetlerini ezbere okuma	f	4	13	14	15	45
				%	4,4	14,3	15,4	16,5	49,5
2	2	2	Bakara suresi 255. ayetini ezbere okuma	f	6	13	13	16	43
				%	6,6	14,3	14,3	17,6	47,3
2	2	2	Bakara suresi 285-286. ayetlerini ezbere okuma	f	3	12	17	17	42
				%	3,3	13,2	18,7	18,7	46,2
2	2	2	Haşr Suresi 20-24. ayetlerini ezbere okuma	f	5	12	22	13	39
				%	5,5	13,2	24,2	14,3	42,9
		3	Konularına göre aşr-ı şeriflerini ezbere okuma	f	22	15	20	17	17
				%	24,2	16,5	22,0	18,7	18,7
	8		"Tashih-i Huruf Kursu" düzeyinde kıraat/dini musiki bilgi ve becerisine sahip olma	f	36	21	18	11	5
				%	39,6	23,1	19,8	12,1	5,5

Tablo 1'deki frekans ve yüzde dağılımları incelendiğinde öğrencilerin özellikle cemaat önünde okuma ve "Tashih-i Huruf Kursu" düzeyinde kıraat/dini musiki bilgi ve becerisine sahip olma yeterlikleri konusunda fakülte'deki eğitimin yetersiz olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. DİB tarafından cami hizmetlerini yürüten personelin bilgi ve becerilerini geliştirmek, Kur'an-ı Kerim'in okunmasında yaşanan telaffuz hatalarını gidermek, ses-seda ve mana bütünlüğü içerisinde güzel okunmasını sağlamak vs. amacıyla 6 ay süreli olarak düzenlenen "Tashih-i Huruf Kursları" bu açıdan karşılanan sıkıntıların önüne geçilmesi açısından faydalı bir girişimdir.³⁴

Bununla beraber, öğrencilerin özellikle ezbere okuma konusunda fakülte'deki eğitimin yeterli olduğunu düşündükleri görülmektedir. Ancak, din görevlilerinden ezbere okumaları beklenen sure/ayetlere dikkatle bakıldığında, Hucurat, Fetih ve Rahman sureleri konusundaki eğitimin yetersiz olduğunu düşünen öğrencilerin diğerlerine nazaran daha yüksek rakamda olduğu anlaşılmaktadır. Rakamlar arasında bu kadar keskin farklılıklarının olmasının nedeninin, müfredata eklenmemiş surelerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Diğer taraftan, başlık altında ele alınan yeterlik maddeleri bir bütün olarak kabul edildiğinde, öğrencilerin bu başlık altındaki maddelere verdikleri yanıtlarının aritmetik ortalamasının 55,4 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu rakamın ileride üzerinde durulacak diğer bulgulara göre göreceli düşük olmasının dersin içeriğinin yoğunluğu ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Dersin içeriği ve uygulan-

³⁴ Konu ile ilgili detaylı bilgi için bk. <http://www.diyane.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-tashih-i-huruf-kurslari-177.aspx> (Son erişim tarihi: 20.02.2012).

şı üzerine detaylı bir çalışma yapılması, konu hakkında daha kapsamlı bilgi edinmeyi sağlayacaktır.

4.2.1.2. Ayet ve Hadislerin Anlamlarını Bilme ve Yorumlama

Personel yeterlikleri ile din görevlilerinin Kur'an-ı Kerim'i okuma ve DİB'in belirlediği ayet ve sureleri okuma ve ezberleme konusunda yeterli olmalarının yanı sıra ezbere okunan ayetlerin anlamlarının bilinmesi, temel dini konularda ayet ve hadislerin bilinmesi ve ayet ile hadislerin yorumlanmasına ilişkin konularda da yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları istenmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Ayet ve Hadislerin Anlamlarını Bilme ve Yorumlama ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
3	3		Kur'an-ı Kerim'den ezbere okuduğu ayetlerin anlamını bilme	f	27	20	16	23	5
			%	29,7	22,0	17,6	25,3	5,5	
		24	Meal ve tefsirler yardımıyla, okuduğu ayetlerin anlamlarını açıklama	f	8	9	16	27	31
			%	8,8	9,9	17,6	29,7	34,1	
27	28	26	Ayetleri ve hadisleri yorumlarken günün şartları, ihtiyaçları ve sorunlarıyla ilişki kurma	f	6	7	18	29	31
			%	6,6	7,7	19,8	31,9	34,1	
28	29	27	Ayetleri ve hadisleri yorumlarken diğer bilimlerin verilerinden yararlanma	f	6	9	19	32	25
			%	6,6	9,9	20,9	35,2	27,5	
26		25	İman, ibadet ve ahlak konularında örnek ayet ve hadisler bilme	f	1	10	12	38	30
			%	1,1	11,0	13,2	41,8	33,0	
	27		İman, ibadet ve ahlak konularından her birine ilişkin ayet ve hadis nakletme	f	4	7	14	33	33
			%	4,4	7,7	15,4	36,3	36,3	

Tablo 2'de görüldüğü üzere, "Kur'an-ı Kerim'den ezbere okuduğu ayetlerin anlamlarını bilme" dışındaki alanlarda öğrencilerin büyük bir bölümü, fakültedeki eğitimin yeterli olduğunu düşünmektedirler. Bu durumun, sözü edilen maddenin kapsadığı alanın genişliği ve belirsizliğinin bir etkeni olduğu düşünülebilir. Mamefi, bu madde çıkarıldığında öğrencilerin tüm maddelerle ilgili düşüncelerinin aritmetik ortalamasının 70,16 olduğu anlaşılmaktadır ki, bu oldukça yüksek bir rakamdır.

4.2.2. Temel Dini Kavram ve Konuları Bilme

DİB'in imam-hatip, müezzin-kayyım ve Kur'an kursu öğreticisi ile ilgili belirlediği yeterlik maddelerinde üzerinde durduğu hususlardan bir tanesi, İslam dini-ne ilişkin temel kavram ve konuların bilinmesidir. Din görevlilerinin karşılaştıkları/ karşılaşacakları soruları sağlıklı bir şekilde yanıtlayabilmeleri açısından özellikle ihtiyaç duyacakları bu alanlara verilen önem, yeterlik sıralamasında pek çok farklı maddede dile getirilmelerinden anlaşılmaktadır. "Temel kavram ve konula-

rın bilinmesi” başlığı altında toplanan bu farklı maddelere ilişkin fakültedeki eğitimin yeterliliğini değerlendiren öğrencilerin yanıtlarının frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin Temel Dini Kavram ve Konuların Bilinmesi ile İlgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İnam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur’an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
5	5	5	Kur’an-ı Kerim’in temel özelliklerini ve ana konularını bilme	f	3	9	13	24	42
				%	3,3	9,9	14,3	26,4	46,2
4	4	4	Kur’an-ı Kerim ile ilgili temel kavramları bilme	f	3	10	8	35	35
				%	3,3	11	8,8	38,5	38,5
8	9	6	İtikat, ibadet, ahlak ve siyer ile ilgili kavramları doğru telaffuz etme ³⁵	f	3	13	11	28	36
				%	3,3	14,3	12,1	30,8	39,6
8	9	6	İtikat, ibadet, ahlak ve siyer ile ilgili kavramların anlamlarını bilme	f	6	9	14	29	33
				%	6,6	9,9	15,4	31,9	36,3
10	11	8	İslam inanç esaslarını ve dindeki yerini ana hatlarıyla bilme	f	2	6	12	33	38
				%	2,2	6,6	13,2	36,3	41,8
11	12	9	İtikatla ilgili belli başlı mezhepleri bilme	f	2	1	11	27	50
				%	2,2	1,1	12,1	29,7	54,9
23	24	22	Tefsir ile ilgili temel kavramları bilme	f	5	4	14	26	42
				%	5,5	4,4	15,4	28,6	46,2
24	25	23	Hadisle ilgili temel kavramları bilme	f	3	4	10	26	48
				%	3,3	4,4	11,0	28,6	52,7
29	30	28	Temel fıkıh kavramlarını bilme	f	3	2	12	34	40
				%	3,3	2,2	13,2	37,4	44,0
31	32	30	Belli başlı fıkıh ekollerini ana hatlarıyla bilme	f	5	8	13	25	40
				%	5,5	8,8	14,3	27,5	44,0

Tablo 3’te sunulan frekans ve yüzde dağılımlarına bakıldığında öğrencilerin verdikleri yanıtların “kısmen katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneklerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Tüm maddeler bir bütün olarak düşünülerek yapılan analiz neticesinde ise, öğrencilerin tüm maddelere verdikleri yanıtların aritmetik ortalamasının 76,34 olduğu görülmüştür. Bu durumda, temel dini kavramların öğrencilerin fakültedeki öğrenimleri süresince aldıkları pek çok farklı derste birbirinden bağımsız veya ilişkili bir şekilde konu edilmesinin etkili olduğu düşünülebilir.

³⁵ İtikat, ibadet, ahlak ve siyer ile ilgili kavramları doğru telaffuz etme ve anlamlarını bilme yeterlik maddesi iki farklı alana işaret ettiğinden dolayı, anket içerisinde farklı maddeler olarak ele alınmıştır. Anketin ilerleyen yıllardaki uygulamasında her bir alanın (örn. İtikat konusu ile ilgili kavramları doğru telaffuz etme) ayrı ayrı sorulmasının verilecek yanıtların güvenilirliğini de arttıracığı düşünülmektedir.

4.2.3. Türkçe Kaynakları Bilme ve Kullanma

DİB personel yeterliklerinde üzerinde durulan konulardan bir diğeri ise temel konularla ilişkili belli başlı Türkçe kaynakları tanıma ve bilmedir. Tablo 4'te de görüldüğü üzere, bu bağlamda Türkçe meal ve tefsirlerin tanınıp kullanılmasından Türkçe kaynakların bilinmesine kadar geniş bir yelpaze yeterlik maddelerinde dile getirilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Türkçe Kaynakları Bilme ve Kullanma ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyum	Kur'an Kursu Öğreticisi			Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
6		20	Belli başlı Türkçe meal ve tefsirleri tanıma	f	4	16	11	33	27
				%	4,4	17,6	12,1	36,3	29,7
		20	Belli başlı Türkçe meal ve tefsirleri kullanma	f	8	14	12	26	31
				%	8,8	15,4	13,2	28,6	34,1
7			Kur'an-ı Kerim meallerinden yararlanma	f	4	12	13	31	31
				%	4,4	13,2	14,3	34,1	34,1
9	10	7	İtikat alanıyla ilgili belli başlı Türkçe kaynakları bilme	f	6	8	21	31	25
				%	6,6	8,8	23,1	34,1	27,5
9	10	7	İbadet alanıyla ilgili belli başlı Türkçe kaynakları bilme	f	3	16	18	28	26
				%	3,3	17,6	19,8	30,8	28,6
9	10	7	Ahlak alanıyla ilgili belli başlı Türkçe kaynakları bilme	f	6	15	19	24	27
				%	6,6	16,5	20,9	26,4	29,7
9	10	7	İslam tarihi alanıyla ilgili belli başlı Türkçe kaynakları bilme	f	3	11	13	29	35
				%	3,3	12,1	14,3	31,9	38,5
25	26	21	Belli başlı Türkçe hadis kaynaklarını tanıma	f	2	10	13	30	36
				%	2,2	11,0	14,3	33,0	39,6
30	31	29	Belli başlı Türkçe fıkıh kaynaklarını tanıma	f	4	9	13	28	37
				%	4,4	9,9	14,3	30,8	40,7

Tablo 4'teki frekans ve yüzde dağılımlarına bakıldığında öğrencilerin büyük bir bölümünün belirtilen alanlarda fakültede verilen eğitimin kısmen ve tamamen yeterli olduğunu düşünmekte olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan analiz neticesinde tüm maddelerin aritmetik ortalamasının 69,98 olması da bu durumu destekler niteliktedir. Bu durum, öğretim görevlilerinin Türkçe kaynakların kullanımını konusunda gösterdikleri hassasiyetle ilişkili olabilir, ancak konuya ilişkin net bir yorum yapabilmek için mikro düzeyde analizler yapılması gerektiği açıktır.

4.2.4. Dini Konuları Açıklama

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesi'nde dile getirildiği üzere imam-hatip, müezzin-kayyum ve Kur'an kursu öğreticilerinin görevlerinden bir

tanesi, cemaati dini konularda aydınlatmaktır.³⁶ Bu bağlamda, personel yeterlikleri içerisinde de temel dini konuları açıklamaya ilişkin bir takım maddelere yer verilmiştir. Tablo 5'te Dini Konuların Açıklanması ana başlığı altına toplanan bu maddeler konusunda öğrencilerin düşüncelerinin frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Dini Konuların Açıklanması ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emim Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
15	16	12	Din-ahlâk ilişkisini ana hatları ile açıklama	f	9	13	15	19	35
				%	9,9	14,3	16,5	20,9	38,5
20	21	17	Dinî konuları açıklamada esas alma	f	7	5	13	22	44
				%	7,7	5,5	14,3	24,2	48,4
21	22	18	Dini konuları açıklamada aklı ve bilimi kullanma	f	5	3	15	27	41
				%	5,5	3,3	16,5	29,7	45,1
38			İman, ibadet ve ahlak vb. konularda muhataplarının sorularını cevaplandırma	f	6	12	16	26	31
				%	6,6	13,2	17,6	28,6	34,1
14	15		Duanın bireye katkılarını açıklama	f	11	10	14	21	35
				%	12,1	11,0	15,4	23,1	38,5

Tablo'daki verilerden de anlaşıldığı üzere, öğrencilerin büyük bir bölümü belirtilen maddeler konusunda fakültedeki eğitimin yeterliliğine ilişkin olumlu düşüncelere sahiptirler. Maddelerin tümü üzerine yapılan analizde de elde edilen neticenin 79,53 olması, öğrencilerin fakültedeki eğitimin dini konuları açıklamada yüksek oranda yeterli olduğunu düşündüğünü göstermektedir.

4.2.5. İbadetleri Bilme, Açıklama ve Yönetme

Yukarıda dile getirilen yeterlik alanlarına ilişkin bulguların bir benzeri ile ibadetlerin bilinmesi, açıklanması ve uygulanmasına ilişkin yeterliklerde karşılanmaktadır. Konu hakkında daha detaylı bir analiz yapabilmek için ibadetleri bilme ve uygulama alanları ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

4.2.5.1. İbadetleri Bilme ve Açıklama

Öğrencilerin ibadetleri bilme ve açıklamaya yönelik yeterliklere ilişkin düşünceleri Tablo 6'da sunulmuştur.

³⁶ Bk. *Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesi*, 10/12/2002 / 80.

Tablo 6. Öğrencilerin İbadetleri Bilme ve Açıklama ile ilgili Yeterliliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
12	13	10	İbadet çeşitlerini bilme	f	5	5	4	31	46
			%	5,5	5,5	4,4	34,1	50,5	
		10	İbadet özelliklerini bilme	f	2	8	9	28	44
			%	2,2	8,8	9,9	30,8	48,4	
13	14	11	İbadetlerin dindeki yerini açıklama	f	4	7	10	25	45
			%	4,4	7,7	11,0	27,5	49,5	

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir bölümün zikredilen konularda fakültedeki eğitimin tamamen yeterli olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. Yapılan analizde, yanıtların tüm bir grup için aritmetik ortalamasının 78,57 olduğunun görülmesi de bu durumu destekler niteliktedir.

4.2.5.2. İbadetleri Yönetme ve Uygulama

Öğrencilerin ibadetleri yönetme ve uygulamaya ilişkin düşünceleri ise Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrencilerin İbadetleri Uygulama ile ilgili Yeterliliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
33	34		Bütün namazları usulüne uygun kıldırma	f	19	13	24	14	21
			%	20,9	14,3	26,4	15,4	23,1	
36	36		Cenaze ile ilgili dini görevleri usulüne uygun yapma	f	34	19	13	13	12
			%	37,4	20,9	14,3	14,3	13,2	

İbadetlerin yönetimi ile ilgili yeterliliklere bakıldığında ise, farklı bir durum ile karşılaşmaktadır. Verilen yanıtların tamamen emin değilim, katılmıyorum ve tamamen katılmıyorum seçeneklerinde yoğunlaşması fakültede verilen eğitimin, özellikle uygulama açısından, öğrenciler tarafından yeterli görülmediğini ortaya koymaktadır. Mamafih, özellikle oranların cenaze ile ilgili dini görevleri usulüne uygun yapma maddesinde katılmıyorum ekseninde yoğunlaşması da ilgi çekici bir noktadır. Bu durum, uygulamadan kaynaklı bir eksiklik olarak nitelendirilebilecek

iken, fakültenin uygulama alanının (mescit veya cami gibi) olmamasıyla da ilişkili olabilir.

4.2.6. Hz. Peygamber'in Hayatı ve Örneklığı ile ilgili Yeterlikler

Her üç personel yeterliğinde de yer verilen konulardan bir tanesi olan "Hz. Peygamber'in hayatı ve örneklığı" hakkında fakülteedeki eğitimin yeterliliğini değerlendiren öğrenciler, diğer temel konularda olduğu gibi olumlu görüş bildirmişlerdir.

Tablo 8. Öğrencilerin Hz. Peygamber'in Hayatı ve Örneklığı ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyum	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
16	17	13	Hz. Peygamber'in hayatını ana hatlarıyla bilme	f	2	8	7	20	54
				%	2	8	7,7	22,0	59,3
17	18	14	Hz. Peygamber'in dindeki konumunu açıklama	f	3	8	4	23	53
				%	3,3	8,8	4,4	25,3	58,2
18	19	15	Hz. Peygamber'in söz, tutum ve davranışlarından örnekler verme	f	2	8	9	16	56
				%	2,2	8,8	9,9	17,6	61,5
19	20	16	Hz. Peygamber'i örnek alma (ve görev alanıyla ilgili rollerini belirleme)	f	5	9	15	22	40
				%	5,5	9,9	16,5	24,2	44,0

Tablo 8'de görülen frekans ve yüzde dağılımlarında aynı başlık altında değerlendirilen her dört madde konusunda öğrencilerin büyük bir bölümünün fakültede verilen eğitimin yeterli olduğuna tamamen katıldıkları anlaşılmaktadır. Maddeler bir bütün olarak kabul edilip 100 üzerinden değerlendirildiğinde karşımıza çıkan tablo (aritmetik ortalama: 79,53) aynı durumu yansıtır niteliktedir.

4.2.7. Dini ve Kültürel Çeşitlilik İle İlgili Yeterlikler

Günümüzün en çok tartışılan konularından olan çok kültürlülük ve bir arada yaşama kültürü gibi konular da personel yeterlikleri arasına alınmıştır. Özellikle Türkiye gibi pek çok kültürün bir arada yaşadığı bir coğrafyada, halkla birinci derecede yakın temaslarda bulunan imam-hatip, müezzin-kayyum ve Kur'an kursu öğreticisi kadrolarında görev alan/alacak din görevlilerinin toplumsal bütünlüğü ve barışı sağlamada üstlendikleri rollerin bu durumla yakından ilişkisi olmalıdır.³⁷

³⁷ Yılmaz, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, s. 134-135.

Tablo 9. Öğrencilerin Dini ve Kültürel Çeşitlilik ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakülte Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyor	Kısmen Katılmıyor	Emrin Değilim	Kısmen Katılıyor	Tamamen Katılıyor	
22	23	19	Dinî anlayış ve uygulama farklılıklarının dini anlama ve yorumlamada zenginlik olduğunu bilme	f	3	11	14	23	40
			%	3,3	12,1	15,4	25,3	44,0	
32	33		Semavi dinleri temel unsurlarıyla bilme	f	1	11	6	22	51
			%	1,1	12,1	6,6	24,2	56,0	
		31	Diğer dinleri temel unsurlarıyla bilme	f	1	5	15	25	45
			%	1,1	5,5	16,5	27,5	49,5	
40			(İmam-Hatiplik) görevini yürütürken hedef kitlenin dinî anlayış ve uygulama farklılıklarını dikkate alma	f	8	13	25	23	22
			%	8,8	14,3	27,5	25,3	24,2	
	39		(Müezzin-kayyım) görevini yürütürken hedef kitlenin dinî anlayış ve uygulama farklılıklarını dikkate alma	f	16	15	31	12	17
			%	17,6	16,5	34,1	13,2	18,7	

Tablo 9'daki frekans ve yüzde dağılımlarından görüldüğü üzere, öğrencilerin büyük bir bölümü kültürel farklılıklar ve diğer dinlere ilişkin eğitim konusunda fakültedeki eğitimin yeterli olduğunu düşünmektedir. Maddelere verilen yanıtların bir bütün olarak analize tabi tutulması neticesinde elde edilen aritmetik ortalamasının da 72,21 olması, öğrencilerin konuya ilişkin düşüncelerinin olumlu yöne kaydığını göstermektedir. Bununla birlikte, istatistiksel açıdan yüksek olmamakla beraber tek farklılık "(Müezzin-kayyım) görevini yürütürken hedef kitlenin dinî anlayış ve uygulama farklılıklarını dikkate alma" yeterlilik maddesinde görülmektedir. Bu durumun da, öğrencilerin din görevlilerinin görev ve sorumlulukları ile ilişkili bilgilerinin kısıtlılığından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.³⁸

4.2.8. Özel Alan Yeterlikleri

Yukarıdaki başlıklar altında ele alınan yeterlik maddelerinin dışında, DİB'in her görev alanına özel bazı yeterlikler de belirlediği görülmektedir. Bunların arasında hutbe-vaaz hazırlama, önemli gün ve gecelerde program düzenleme, din görevliliği ile ilgili mevzuatı bilme gibi başlıklar bulunmaktadır.

³⁸ Bu nedenden dolayı da, her ne kadar uygulanan anket formunda her ne kadar aynı madde (imam-hatiplik) ve (müezzin-kayyım) açısından ayrı ayrı sorulmuşsa da, ilerleyen uygulamalarda sorunun birleştirilmesinin daha güvenilir yanıtlar almaya katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Tablo 10. Öğrencilerin Özel Alan Yeterliklerine İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emrin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
34	36		İlkelerine uygun hutbe-vaaz hazırlama ve sunma	f	33	24	18	7	9
				%	36,3	26,4	19,8	7,7	9,9
35			Vaaz ve hutbelerin muhatap kitle üzerindeki etkililiğini/amaçların gerçekleşme düzeyini değerlendirme	f	20	27	23	14	7
				%	22,0	29,7	25,3	15,4	7,7
39		32	Önemli gün ve gecelerde program düzenleme	f	41	14	13	11	12
				%	45,1	15,4	14,3	12,1	13,2
	38		Önemli gün ve gecelerde program düzenlenmesine katkıda bulunma	f	39	15	14	15	8
				%	42,9	16,5	15,4	16,5	8,8
37	37	33	Yapılması mutad olan duaları (nişan, nikâh, hatim, yemek, yağmur, açılış, vb) yapma	f	16	13	21	23	18
				%	17,6	14,3	23,1	25,3	19,8
41		34	(Kur'an Kursu öğreticiliğinin gerektirdiği düzeyde) Arapça ve Osmanlıca bilme	f	6	18	14	25	28
				%	6,6	19,8	15,4	27,5	30,8
41			(Gerektiğinde) müezzinlik yapabilme	f	27	9	26	16	13
				%	29,7	9,9	28,6	17,6	14,3
42	40	35	Din görevliliği ile ilgili mevzuatı bilme	f	24	12	18	27	10
				%	26,4	13,2	19,8	29,7	11,0

Tablo 10'da sunulan verilerden anlaşıldığı üzere, öğrenciler sadece "Arapça ve Osmanlıca bilme" konusunda fakültedeki eğitimin büyük oranda yeterli olduğunu düşünürken, diğer yeterlik maddelerinde bu oran düşmektedir. Yukarıda ibadetlerin uygulanması ile ilgili yeterlik maddelerinden elde edilen verilere paralel bir şekilde hutbe-vaaz hazırlama ve sunma, muhatap kitle üzerindeki etkinliği ölçme gibi hususlar ile önemli gün ve gecelerde program düzenleme gibi etkinlikleri konu edinen maddelere ilişkin fakültede sürdürülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin ise yetersiz olduğu düşünülmektedir. Benzeri bir durumun din görevliliği ile ilgili mevzuatı bilme konusunda da görülmesi, bu alana ilişkin bilginin genellikle kuruma giriş aşamasında veya sonrasında edinildiği göz önünde tutulduğunda şaşırtıcı olmamalıdır.

4.3. Eğitim-Öğretim Yeterlikleri

DİB'in belirlediği yeterlikler, sadece din görevlilerinin alanlarına ilişkin konularda yetkin olmalarında onlara yol gösterecek hususları değil, görev yerlerinde eğitim-öğretim faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmede ihtiyaç duydukları nitelikleri de kapsamaktadır. Yeterlik alanları yakından incelendiğinde, maddeleri-

nin, din görevlilerinin *kişisel özellikleri, eğitim-öğretim faaliyetleri ve mesleki gelişimleri* olmak üzere üç temel başlık altında ele alınabileceği görülmektedir.

4.4.1. Kişisel Özellikler ile ilgili Yeterlikler

Kişisel özellikler ile ilgili yeterlikler temelde (geleceğin) din görevlilerinin muhatap oldukları kitle için birer örnek olmaları açısından ihtiyaç duydukları yeterlik alanlarına işaret etmektedir. Tablo 11’de de görüldüğü üzere, bu maddelerde özellikle din görevlilerinin kendilerini tanıma ve görevlerini etkin bir şekilde sürdürmelerine yönelik noktalar üzerinde durulmaktadır.

Tablo 11. Öğrencilerin Kişisel Özellikler ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
1	1	1	Zayıf ve güçlü yönlerimin farkında olma	f 18	f 15	f 13	f 24	f 21	
				% 19,8	% 16,5	% 14,3	% 26,4	% 23,1	
2	2	2	Davranışlarımda tutarlı olma	f 17	f 11	f 16	f 22	f 25	
				% 18,7	% 12,1	% 17,6	% 24,2	% 27,5	
3	3	3	Özgüvene sahip olma	f 16	f 10	f 14	f 21	f 30	
				% 17,6	% 11,0	% 15,4	% 23,1	% 33,0	
4	4	4	(Din görevliliğinin gerektirdiği düzeyde) iletişim bilgi ve becerisine sahip olma	f 23	f 10	f 17	f 26	f 15	
				% 25,3	% 11,0	% 18,7	% 28,6	% 16,5	
5	5	6	Sorun çözme becerisine sahip olma	f 14	f 10	f 20	f 19	f 28	
				% 15,4	% 11,0	% 22,0	% 20,9	% 30,8	
		5	Mesleki gelişimine katkı sağlayıcı eleştiri ve önerilere açık olma	f 19	f 17	f 17	f 21	f 17	
				% 20,9	% 18,7	% 18,7	% 23,1	% 18,7	
		19	Zamanı etkili ve verimli kullanma	f 14	f 10	f 20	f 19	f 28	
				% 16,5	% 7,7	% 14,3	% 31,9	% 29,7	

Tablo 11’de sunulan verilerde de görüldüğü üzere, öğrencilerin nispeten çoğunluğu maddelere ilişkin fakültedeki eğitimin yeterli olduğuna “kısmen ve tamamen katılıyorsa” da, iletişim bilgi ve becerisine sahip olma, mesleki gelişime katkı sağlayıcı eleştiri ve önerilere açık olma yeterliklerinde “tamamen katılmıyorum” yanıtını seçenlerin de oranının yüksek olduğu görülmektedir. Her iki alanın da hedef kitlenin din görevlilerinden en çok beklentilerde bulunduğu alanlar arasında olması, konu üzerinde ayrıca durulması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Maddeler bir bütün olarak değerlendirilerek yapılan analizin neticesinde, yanıtların aritmetik ortalamasının 56,43 olması da müfredattan ziyade okuryazarlık ve eğitim kültürüyle ilişkili olan bu hususların hassasiyetle ele alınarak geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

4.4.2. Eğitim-Öğretim Faaliyetleri ile ilgili Yeterlikler

Eğitim-Öğretim yeterliklerinin arasında en çok yer verilen hususlar, din görevlilerinin görevleri dolayısıyla sürdürdükleri eğitim-öğretim faaliyetleri ile doğrudan ilişkili olan yeterliklerdir. Tabiatı gereği özellikle Kur'an Kursu öğreticisi yeterlikleri arasında sayılan bu hususlar, öğrenenleri ve öğrenme ortamını tanıma, geliştirmeye yönelik olanlar ile öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesine yönelik olanlar şeklinde üç başlık altında ele alınabilir. Her üç alan ile ilgili elde edilen veriler sunulduktan sonra, konuya ilişkin değerlendirme bölümünün sonunda yapılacaktır.

4.4.2.1. Öğrenenleri Tanıma ve Geliştirme

Tablo 12'de de görüldüğü üzere öğrenenleri tanıma ve geliştirmeye yönelik yeterlikler büyük ölçüde hedef kitlenin öğrenme özelliklerini bilmek ve onları kendi yetenekleri konusunda bilinçlendirerek öğrenmelerini etkili ve verimli bir hale getirmeyi amaçlayan hususlar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 12. Öğrencilerin Öğrenenleri Tanıma ve Geliştirmeye Yönelik Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
8	11	8	Hedef kitlenin (çocuk, ergen, yetişkin) gelişim ve öğrenme özelliklerini bilme	f	15	12	22	22	20
			%	16,5	13,2	24,2	24,2	22,0	
9			Hedef kitlenin (çocuk, ergen, yetişkin) ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini tespit etme	f	14	10	22	26	19
			%	15,4	11,0	24,2	28,6	20,9	
		20	Öğrenenlerin öğrenme ürün ve çabalarını destekleme	f	7	10	27	27	20
				%	7,7	11,0	29,7	29,7	22,0
		22	Öğrencilerin bağımsız düşünme becerilerini geliştirme	f	12	9	18	33	19
				%	13,2	9,9	19,8	36,3	20,9
		23	Öğrenenlerin kendi kendilerine ders çalışma ve öğrenme alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olma	f	15	5	16	35	20
				%	16,5	5,5	17,6	38,5	22,0
		25	Öğrenenlerin öğrenme hız ve kapasitelerine uygun görev ve sorumluluklar verme	f	17	17	25	21	11
				%	18,7	18,7	27,5	23,1	12,1

Tablo'daki frekans ve yüzde dağılımlarına bakıldığında öğrencilerin düşüncelerinin "emin değilim", "kısmen katılıyorum" ve tamamen katılıyorum" seçeneklerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Maddeler bir bütün olarak analiz edildiğinde öğrencilerin yanıtlarının 100 üzerinden 57,28 olarak tespit edilmesi öğrencilerin fakültede konuya ilişkin sürdürülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin diğer alanlara nazaran daha düşük/az yeterli bulduklarını göstermektedir.

4.4.2.2. Öğrenme Ortamını Tanıma ve Geliştirme

Öğrenme ortamının tanınması ve geliştirilmesi ile ilişkili yeterlikler öğrenenlerin paylaştıkları alanların etkin bir öğrenme ortamına dönüştürülmesi ve dolayısıyla da eğitim-öğretim faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine yönelik hususları içermektedir.

Tablo 13. Öğrencilerin Öğrenme Ortamının Tanınması ve Geliştirilmesi İle İlgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir				
İmam-Hatip	Müezzin-Kayıym	Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emrin Değilim	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
		17	Öğrenenlerin fiziki ve psikolojik açıdan kendilerini rahat hissetmelerini sağlayacak öğrenme ortamları oluşturma	f 9 % 9,9	11 12,1	14 15,4	35 38,5	22 24,2
	8	7	Görev yapacağı çevrenin sosyo-ekonomik, dini ve kültürel özelliklerini bilme	f 21 % 23,1	14 15,4	21 23,1	25 27,5	10 11,0
	9		Görev yapacağı kurumun (<i>Camiin</i>) kaynaklarını etkili kullanma	f 28 % 30,8	14 15,4	21 23,1	20 22,0	8 8,8
		26	Görev yapacağı kurumun (<i>Kur'an Kursu</i>) kaynaklarını etkili kullanma	f 19 % 20,9	18 19,8	19 20,9	18 19,8	17 18,7

Tablo 13'ten de anlaşıldığı üzere öğrencilerin yanıtlarının maddeler arasında farklılıklar göstermektedir. Bunlardan sadece öğrenenlerin fiziki ve psikolojik açıdan kendilerini rahat hissetmelerini sağlayacak öğrenme ortamları oluşturma konusunda öğrencilerin büyük bir bölümünün fakültedeki eğitim ve öğretim faaliyetlerini yeterli görmesi, diğerlerinde ise bu oranın oldukça düşmesi, diğer maddelerin "görev yapacağı çevre" gibi bir takım belirsiz ifadeler de içeriyor olması ile ilişkili olabilir. Mamafih, maddeler bir bütün olarak kabul edilerek yapılan analizde verilen yanıtların aritmetik ortalaması 50,06 çıkmaktadır ki, bu yukarıda dile getirilen alanlara nispeten düşük bir rakamdır. Bu da yeterlik başlıklarının özellikle göreve başladıktan sonra edinilebilecek tecrübelerle alanlara işaret ediyor olması ile açıklanabilir.

4.4.2.3. Öğretim Faaliyetlerinin Sürdürülmesi ile ilgili Yeterlikler

Eğitim ve öğretim yeterlikleri arasında yoğun bir şekilde üzerinde durulan öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesi konusu ise özellikle Kur'an kursu öğreticisi yeterlikleri arasında sayılmıştır.

Tablo 14. Öğrencilerin Öğretim Faaliyetlerinin Sürdürülmesi ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi			Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emrin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
12	10	9	Uygulayacağı eğitim programlarının (Hafızlık Eğitim Programı, Kur'an Kursları Öğretim Programı, Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programları, Camilerde Kur'an Öğretimi Programı) temel özelliklerini, amaçlarını, ilkelerini, uygulama süreçlerini vb. bilme	f	36	8	20	13	14
			%	39,6	8,8	22,0	14,3	15,4	
		10	Öğrenenlerin ihtiyaçlarına uygun ders planları yapma	f	25	13	15	25	13
			%	27,5	14,3	16,5	27,5	14,3	
		11	Öğrenenlerin ve konuların özelliklerine uygun eğitim-öğretim yaklaşım yöntem ve tekniklerini seçme ve uygulama	f	17	8	17	26	23
			%	18,7	8,8	18,7	28,6	25,3	
10	12	12	Kur'an-ı Kerim'in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini bilme ve uygulama	f	13	21	19	23	15
			%	14,3	23,1	20,9	25,3	16,5	
		13	Öğrenenlerin özelliklerine uygun materyalleri (şema, şekil, kavram haritası, çalışma kağıdı vb) seçme ve uygulama	f	12	19	21	21	18
			%	13,2	20,9	23,1	23,1	19,8	
		14	Gerçekleştireceği din eğitiminin etkililiğini belirlemeye yönelik ölçme-değerlendirme teknik ve araçlarını seçme ve kullanma	f	14	20	22	22	13
			%	15,4	22,0	24,2	24,2	14,3	
		15	Bir dersin temel işleniş aşamalarını (giriş-gelişme-sonuç) ve bu aşamalarda yapılması gereken temel işlemleri (dikkat çekme, güdüleme, özetleme vb) bilir ve öğretimi buna göre düzenleme	f	5	14	17	32	23
			%	5,5	15,4	18,7	35,2	25,3	
		16	Yaygın din öğretimi ayet ve hadislerle zenginleştirme	f	8	12	22	33	16
			%	8,8	13,2	24,2	36,3	17,6	
11	13		Yaygın din eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikleri bilme	f	9	11	19	29	23
			%	9,9	12,1	20,9	31,9	25,3	
		18	Yaygın din öğretiminde uyulması gereken kuralları öğrenenlerle birlikte belirler ve bu kurallara uygun davranmaya özen gösterme	f	15	8	23	27	18
			%	16,5	8,8	25,3	29,7	19,8	
		21	Öğrenenlerin öğrenme sürecinde ortaya koydukları çaba ve ürünleri kaydetme ve elde edilen sonuçlara göre eğitim-öğretim faaliyetinin etkililiğini geliştirici tedbirleri alma	f	10	10	22	31	18
			%	11,0	11,0	24,2	34,1	19,8	
		24	(Kur'an Kursu öğreticiliği görevi çerçevesinde) dinî konularda danışmanlık ve rehberlik yapma	f	22	11	26	22	10
			%	24,2	12,1	28,6	24,2	11	

Tablo 14'te görüldüğü üzere yeterlik maddeleri, din görevlilerinin yürüttüğü yaygın eğitim faaliyetlerini planlama aşamasından sonuçlarını değerlendirmeye kadar pek çok alanı kapsamaktadır; bununla beraber de doğal olarak din görevlilerinin temel düzeyde de olsa pedagojik formasyon bilgisi sahibi olmalarını gerektirmektedir. Her ne kadar uygulamanın yapıldığı grup pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerden oluşuyorsa da, maddeler bir bütün olarak kabul edilip bir analiz yapıldığında elde edilen neticenin 54,23 olması, öğrencilerin bu konuda fakültedeki eğitimin yeterliliğinin diğer alanlara nazaran daha düşük olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, pedagojik formasyon eğitiminin kalitesinin artırılmasına yönelik faaliyetlerin yapılması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Yukarıda verilen tablolar birbirleriyle ilişkili bir şekilde değerlendirildiğinde, tablolardaki frekans ve yüzde dağılımlarına göre, öğrencilerin, öğrenenlerin öğrenme hızına uygun görev ve sorumluluklar verme, ders planları yapma gibi teknik alanlardaki eğitim konusunda fakültedeki eğitimi yetersiz buldukları anlaşılmaktadır. Benzeri bir şekilde cami ve Kur'an kursu kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılması gibi hususlarda fakültede sürdürülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin büyük oranda yetersiz bulunması, bu bilgilerin kurumda zaman içerisinde edinilen tecrübelerin yanı sıra ilahiyat fakültelerindeki eğitim müfredatında yaygın din eğitimine ayrılan yerin azlığı ile de ilişkili olabileceğini akla getirmektedir.

4.4.3. Mesleki Gelişim ile ilgili Yeterlikler

DİB'in eğitim-öğretim yeterlikleri arasında din görevlilerinin mesleki gelişimleri ile ilişkili de bazı yeterlikler bulunmaktadır. Her ne kadar bu yeterlik alanları özellikle göreve atanma sonrasında edinilebilecek özelliklerle ilişkilirse de, öğrencilerin fakültede verilen eğitimin bu edinimleri sağlamada ne ölçüde yeterli olduğunu düşündükleri öğrenilmek istenmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Mesleki Gelişim ile ilgili Yeterliklere İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.		Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir				
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım Kur'an Kursu Öğreticisi		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
6	6	Din görevliliği mesleğiyle ilgili gelişmeleri ve yayınları takip etme	f 29	f 15	f 16	f 17	f 14
			% 31,9	% 16,5	% 17,6	% 18,7	% 15,4
7	7	Kişisel ve mesleki gelişimine katkıda bulunacak bilimsel ve kültürel etkinliklere katılma	f 19	f 9	f 23	f 25	f 15
			% 20,9	% 9,9	% 25,3	% 27,5	% 16,5

Tablo 15'te sunulan verilerden de anlaşıldığı üzere, öğrencilerin yanıtları seçeneklerden herhangi birinde yoğunlaşmamaktadır. Öğrenciler arasında çok az sayıda din görevlisinin bulunması ve başlıkların daha ziyade gelecekte din görevli-

si olduklarında göz önünde tutmaları gereken hususlara yönelik olması nedeniyle böyle bir sonucun ortaya çıkması şaşırtıcı olmamalıdır. Bununla beraber her iki maddenin bütünü üzerine yapılan analiz neticesinde 47,25 oranının elde edilmesi, öğrencilerin bilimsel/kültürel yayın ve etkinlikleri takip etme alışkanlığını üniversite yıllarında edinmelerinin onlara geleceklerinin her aşamasında katkıda bulunacağı göz önünde tutularak özellikle bu konuda öğrencileri teşvik etmenin gerektiğini göstermektedir.

4.4. Genel Kültür Yeterlikleri

Alan ve eğitim-öğretim yeterliklerinin yanı sıra DİB'in din görevlilerinde bulunmasını talep ettiği diğer bir yeterlik alanı, genel kültür yeterlikleridir. Bu başlık altında belirlenen yeterlikler ülkemizin idari, sosyo-kültürel ve dini yapısından din-toplum ilişkisine, din ve barış kültürüne katkılarından bilgisayar ve interneti etkin kullanmaya kadar oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Her madde birbirinden büyük ölçüde farklı alanlara işaret ettiğinden dolayı sadece frekans ve yüzde oranları üzerinden bir değerlendirme yapılması uygun görülmüştür.

Tablo 16. Öğrencilerin Genel Kültür Yeterliklerine İlişkin Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzde Dağılımları

DİB Madde no.			Yeterlik Maddesi	Konusunda Fakültede Verilen Eğitim Yeterlidir					
İmam-Hatip	Müezzin-Kayyım	Kur'an Kursu Öğreticisi		f	Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Emin Değilim	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	1	1	Cumhuriyetin, demokrasinin ve laikliğin bireye ve topluma sağladığı kazanımları bilme	f	14	6	22	26	23
			%	15,4	6,6	24,2	28,6	25,3	
2	2	2	Türkiye'nin idari, sosyo-kültürel ve dinî yapısını bilme	f	12	12	11	32	24
			%	13,2	13,2	12,1	35,2	26,4	
3	3	3	Din-kültür ilişkisini açıklama	f	11	6	11	35	28
			%	12,1	6,6	12,1	38,5	30,8	
4	4	4	İslam bilimleriyle diğer bilimler arasında gerekli ilişkileri kurma	f	6	6	16	33	30
			%	6,6	6,6	17,6	36,3	33,0	
5	5	5	Din-birey-toplum ilişkisini açıklama	f	6	7	8	35	35
			%	6,6	7,7	8,8	38,5	38,5	
6	6	6	Dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklama	f	4	12	14	28	33
			%	4,4	13,2	15,4	30,8	36,3	
7	7	7	İslam'ın evrensel değerlere, barış ve uzlaşma kültürüne katkılarını açıklama	f	4	8	15	23	41
			%	4,4	8,8	16,5	25,3	45,1	
8	8	8	Türkçeyi doğru ve etkili biçimde kullanma	f	9	14	15	28	25
			%	9,9	15,4	16,5	30,8	27,5	
9	9	9	Yerel, bölgesel, ulusal ve evrensel aktüaliteyi takip etme	f	10	9	27	28	17
			%	11,0	9,9	29,7	30,8	18,7	
9	10	9	Bilgisayar ve interneti etkili kullanma	f	11	7	19	29	25
			%	12,1	7,7	20,9	31,9	27,5	

Tablo 16’da görüldüğü üzere, öğrencilerin büyük bölümü genel kültür açısından fakültede verilen eğitimi kısmen ve tamamen yeterli görmektedirler. Başlık altında ele alınan konuların bir kısmının alan ve eğitim-öğretim yeterliklerinde de tekrarlanması, her ne kadar bu şekilde ayrı bir başlık tanımlı yapıyorsa da, dile getirilen maddelerin diğer yeterliklerle bir bütün olarak düşünüldüğünü göstermektedir. Mamafih, öğrencilerin fakültede edindikleri üniversite kültürünün bir parçası olarak değerlendirilmesi daha uygun olan bu maddelerden elde edilen bulgular da büyük oranda paralellikler içermektedir.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmada sunulan bulgulardan anlaşıldığı üzere öğrenciler, alan yeterlikleri arasında sayılan dini konu, kavramları, kaynakları bilme ve açıklama gibi teorik ve temel alanlarla ilişkili maddeler konusunda fakültedeki eğitimi yeterli olarak değerlendirmektedirler. Bununla beraber, konunun pratik yönünü oluşturan (cemaat önünde) Kur’an okuma, ibadetleri yönetme, hutbe-vaaz hazırlama gibi alanlarda düşünceleri olumsuz doğru yönelmektedir. Benzeri bir durum, eğitim ve öğretim yeterliklerinin öğreticilik ile doğrudan ilişkili maddelerinde de görülmektedir. Aktif öğreticilikle ilgili özellikle Kur’an Kursu öğreticisinden beklenen maddelerde fakültede sürdürülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin yeterliliğini düşük oranlarda değerlendiren öğrenciler, genel kültür yeterliklerinde de ise bu durumun tersi bir tablo sergilemektedirler. Bu durumun, bir taraftan fakülte müfredatının içerisinde bu alanlara ayrılan yerin azlığı ve mevcut içeriğin işlenişinde görülen sıkıntılar ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan, yapılan çalışmanın öğrencilerin gözüyle durumu açıklamayı hedeflemesinden ötürü, subjektif bir takım kanaatler içermeye ihtimali de göz önünde tutulmalıdır.

Araştırmadan elde edilen bulgular tanıtılırken üzerinde detaylı bir şekilde durulan yeterlik başlıklarının yanı sıra genel bir fikir vermesi amacıyla DİB tarafından belirlenen alan, eğitim-öğretim ve genel kültür yeterliklerindeki maddeler bir bütün olarak ele alınmış ve değerlendirmede kolaylık sağlayacağı düşünülmüş ve değerlendirilmede kolaylık sağlayacağı düşünülmüş imam-hatip, müezzin-kayyım ve Kur’an kursu öğreticisi görevleri açısından incelenmiştir.

Yapılan analizde, öğrencilerin verdikleri yanıtlarda “*imam-hatip alan yeterlikleri*” açısından fakültede verilen eğitimin yeterliliğini 100 üzerinden 65,22; “*müezzin-kayyım alan yeterlikleri*” açısından 65,04 ve “*Kur’an Kursu öğreticisi alan yeterliklerinin*” 68,66 olarak değerlendirdikleri anlaşılmıştır. “*İmam-hatiplerin eğitim-öğretim yeterliklerinde*” bu oran 53,59 iken, “*müezzin-kayyımlarla ilgili yeterliklerde*” 51,81 ve “*Kur’an Kursu öğreticisi alan yeterliklerinde*” 54,97’dir. Bu göreceli düşünüşün pek çok farklı faktörle ilişkili olabileceği düşünülebilirse de, konu ilahiyat fakülteleri müfredatının din eğitimi ve eğitim bilimleri alanında yetersiz kalmasıyla da ilişkilendirilebilir. Oysa ki eğitim, özelde din eğitimi, sadece bilgi edinmenin nasıl daha başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği üzerinde duran bir alan değildir. Bununla beraber, özellikle din görevliliği alanında ihtiyaç duyulan becerilerin ve okuryazarlık kabiliyetinin geliştirilmesi açısından da önemli bir imkândır.

Bu nedenden dolayı, müfredatın ve ders içeriklerinin bu esasları dikkate alarak tekrar gözden geçirilerek geliştirilmesi gerektiği açıktır.

İmam-hatip ve Kur'an Kursu öğreticilerinin genel kültür yeterlikleri ise aynı olduğundan dolayı her ikisi bir arada analiz edilmiş ve sonuçta öğrencilerin fakültedeki eğitimin yeterliliği konusundaki düşüncelerinin 67,24 ve müezzin-kayyımlarla ilişkili genel-kültür yeterlikleri konusundaki düşüncelerinin ise 66,42 olduğu anlaşılmıştır. Elde edilen bulgular bu sonuçlarla da ilişkilendirildiğinde ortaya birden fazla yönü içeren bir tablo çıkmaktadır.

Konu, sadece elde edilen rakamlardan hareketle yorumlanırsa, öğrencilerin fakültede sürdürülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin yeterliliği konusundaki genel kanaatlerinin, genel bir ifadeyle, orta ve biraz daha üstü oranda olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, 2009 yılından itibaren uygulanmaya başlanan müfredatla değişebileceği/gelişebileceği düşünülebilirse de, fakülte eğitim sisteminin kalitesinin geliştirilmesi ve öğrenci memnuniyetinin sağlanması amacıyla bir takım önlemlerin alınması gerektiği ortadadır.

Diğer bir husus, her ne kadar bu çalışmanın sınırlarının dışında kalıyor ise de, DİB'in yeterliklerinin mevcut eğitim kurumları açısından yeniden değerlendirilmesidir. DİB'in işgücünü sağlayan temel kurumlardan bir tanesi olan İlahiyat Fakülteleri, yeterliklerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Her ne kadar lisans mezunu olanlar din görevliliği için tercih ediliyorsa da, İmam-Hatip Lisesi mezunlarının da DİB'de görevlendirilebilmesi, yeterliklerin genel itibarıyla bu okulların seviyeleri de düşünülerek geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum da, konunun üçüncü bir yönüne işaret etmektedir. Bu da, İlahiyat Fakültelerinin kuruluş esasları ve bu kurumlarda verilen eğitimin yönelimidir.

1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile İstanbul Üniversitesi'nde açılan İlahiyat Fakültesi'nin kuruluş amacı "*yüksek diniyyat mütehasısları yetiştirmek*" olarak belirtilirken, din görevlisi yetiştirme görevi, açılacak olan imam-hatip mekteplerine verilmiştir.³⁹ 1933'te üniversite reformu ile kapatılan bu kurumdan sonra 1949'da Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan İlahiyat Fakültesinin amacının da, "*din meselelerinin sağlam ve ilmi esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, mesleki bilgisi kuvvetli ve düşüncesinde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak ...*"⁴⁰ şeklinde formüle edilmesi, önceliğin ilahiyat alanında bilgi üreten ve tartışan uzmanlar yetiştirmek olduğuna işaret etmektedir. 1982 yılında İlahiyat Fakültelerinin yeniden şekillendirilmesi ve Yüksek İslam Enstitülerinin üniversite yapıya entegre edilmesiyle beraber, bu kurumların amaçları arasında bulunan din dersleri öğretmeni yetiştirme ve Diyanet İşleri Teşkilatı'na din elemanı yetiştirme gibi hususlar artık ilahiyat fakültelerinden talep edilmeye baş-

³⁹ Bu konuda değerlendirmeler için bk. Bilgin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Din Eğitimi", *AAMD*, (Temmuz 1996), S. XII/35.

⁴⁰ Aydın, "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeni-den Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*, s. 19-25.

lanmıştır.⁴¹ Bu nedenden dolayı İlahiyat Fakültelerinin müfredatları, içlerinde farklı amaçlara yönelik dersleri barındıran bir görünüm kazanmıştır. Zaman içerisinde müfredatın istihdam alanları göz önünde tutularak yeniden şekillendirilmesi konusunda pek çok teşebbüste bulunulmuştur. Bu çalışmalar, fakültelerin program ve müfredatları üzerinde bir takım değişikliklerin yapılmasını sağlamışsa da, günümüzde ilahiyat fakültelerinin yeniden yapılandırılması ve istihdam alanlarına yönelik olarak bölümlendirilmesi tartışmaları güncelliğini korumaktadır.⁴²

Örneğin, 2003 yılında Isparta'da düzenlenen *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*'nda⁴³ yer verilen bildirilerin büyük bir bölümünde din görevlilerinin yetiştirilmesi için ayrı bir bölümün açılması ve/veya ilahiyat fakülteleri müfredatlarının bu ihtiyaca göre yeniden şekillendirilmesi üzerine detaylı öneriler sunulmuştur. Yapılan araştırmada elde edilen bulgularda da yüksek din öğretiminin en önemli paydaşlarından olan öğrencilerin ilahiyat fakültelerini teorik bilgiler açısından diğer alanlara nazaran daha yerli görmesi, bu tartışmaları destekler niteliktedir.

Tüm bunlarla beraber, kesin bazı yargılara ulaşmadan önce, hazırlanan çalışmanın ileride uzun vadeli olması gereken bir araştırma serisinin ön çalışması niteliğine olduğu unutulmamalıdır. Bu durum kuşkusuz, yapılan çalışmanın İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin düşüncelerinden hareketle tek bir perspektiften yaklaşması neticesini doğurmaktadır. İleride farklı fakültelerde bu veya benzeri uygulamaların yapılması ve hatta belirli aralıklarda tekrar edilmesi, yüksek din eğitimi ve DİB arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacaktır. Bu da kuşkusuz nitelikli din görevlisi yetiştirilmesi konusunda önemli bir adımın atılması anlamına gelecektir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman, "Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (2005/1), S. 18, s. 175-192.
- Aşıkoğlu, Nevzat Y., "Vaizlerde Aranacak Temel Yeterlikler Üzerine", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2004), S. VIII/2, s. 17-24.
- Aydın, M. Şevki, "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*, Isparta: 2004, s.19-25.
- Baygöl, Arzu, *Kayıp Veri Analizinde Sıklıkla Kullanılan Etkin Yöntemlerin Değerlendirilmesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Bilgin, Beyza, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Din Eğitimi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (Temmuz 1996); S. XII/ 35.

⁴¹ Yüksek İslam Enstitüleri hakkında detaylı bilgi için bk. Öcal, 20. *Yüzyıldan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 345-360.

⁴² Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Korukçu, "Yaygın Din Eğitiminde İlahiyat Fakültelerinin Yeri ve Önemi", *DED*, (Aralık 2010), S. 8/20, s. 99-122.

⁴³ Örn. Koç, "İlahiyat Lisans Programı ve Mezunlarının İstihdam Sorunları Üzerine Bazı Mülahazalar"; Kılavuz, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç"; Saadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", Tunç, "Din Hizmetlerinde Görev Alacak İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Yetiştirilmesi ve Sorunları", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*.

- Bulut, Mehmet, "Din Görevlisi Yetiştirme Sorunu ve Diyanet İşleri Başkanlığına Eleman Yetiştiren Kurum Olarak İmam-Hatip Okulları (Tarihi Süreç İçinde Gelişmeler)", II. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleeri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 542-565.
- Buyrukçu, Ramazan, Safinaz Asri, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatı Din Hizmetlerine Bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2007/2), S. 19, s. 81-106.
- Çetin, Abdulkadir, *Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlikleri (Elazığ- Erzurum – Malatya- Urfa Örneği)*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Sakarya, 2005.
- Gürsagal, Necmi, *Betimsel İstatistik*, Bursa: Dora, 2010.
- Hoffman, Terrence, "The Meanings of Competency", *Journal of European Industrial Training*, (1999), S. 23/6 s. 275-285.
- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi – Kavramlar, İlkeler, Teknikler-*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
- Kılavuz, M. Akif, "İlahiyat Fakültelerinde Din Hizmetleri Bölümü Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*, Isparta 2004, s. 383-408.
- Koç, Ahmet, "İlahiyat Lisans Programı ve Mezunlarının İstihdam Sorunları Üzerine Bazı Mülahazalar", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*, Isparta 2004, s.277-284.
- Korkmaz, Mehmet, "Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği", *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2010/1), S. 28, s. 239-256.
- Korukçu, Adem, "Yaygın Din Eğitiminde İlahiyat Fakültelerinin Yeri ve Önemi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, (Aralık 2010), S. 8/20, s. 99-122.
- Korukçu, Adem, "İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Din Eğitimine Bakışları", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9, 21 (2011), s.55-97.
- Osmanoğlu, Cemil, "İlahiyat Fakülteleri Din Eğitimi Anabilim Dalı XI. Koordinasyon Toplantısı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52: 1 (2011), s.388-393.
- Öcal, Mustafa, *20. Yüzyıldan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Bursa: Emin Yayınları, 2010.
- Özdemir, Saadetin, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*, Isparta 2004, s. 537-558.
- Öztürk, Veli, "İlahiyat Fakülteleri ile Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı Arasındaki İlişkilerin Tarihi Gelişimi Bağlamında Bazı Çözüm Önerileri", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*, Isparta: 2004, s. 105-142.
- Rogelberg, Steven G., Allan H. Church, Janine Waclawski ve Jeffrey M. Stanton, "Organizational Survey Research", *Handbook of Research Methods in Industrial and Organizational Psychology*, ed. Steven G. Rogelberg, Massachusetts, USA, Blackwell Publishers, 2002.
- Sağlam, İsmail, "Fransa'daki Türklerin Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlik Açısından Değerlendirilmesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2010), S. 19/1, s. 275-299.
- Şahin, Ali Ekber, "Öğretmen Yeterliklerinin Belirlenmesi", *M.E.B. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, (Aralık 2004), S. 5/58, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi58/sahin.htm> (Son erişim tarihi: 02.02.2012)
- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Personel Yeterlikleri*, Ankara 2010.
- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Stratejik Planı 2012-2016*, Ankara 2012.
- Tavşancıgil, Ezel, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.
- Tunç, Cihat, "Din Hizmetlerinde Görev Alacak İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Yetiştirilmesi ve Sorunları", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu (16-17 Ekim 2003)*, Isparta 2004, s. 343-352.
- Yılmaz, Hüseyin, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.